

Luka Biškup

(diplomski studij povijesti)

Javna protiv akademske povijesti: Teorijska analiza percepcije povijesti u različitim medijima kroz temu piratstva

Sažetak

U ovom će se radu pokušati problematizirati percepcija javne povijesti preko dvaju oprečnih gledišta – mišljenja akademske zajednice te onog javnog, uz shvaćanje nekoliko poznatih javnih povjesničara. Definiranjem samog termina pokušava se identificirati problematika skiskosti pojma i njegova korištenja, kao i što sve javna povijest obuhvaća. Na primjeru stvorene javne slike piratstva u ranom novom vijeku se kroz nekoliko medija pokušava identificirati problem shvaćanja javne povijesti i kako ju najjasnije definirati, a da se nijedna od strana ne osjeća zakinuto.

Ključne riječi

javna povijest, historiografija, piratstvo

Na fakultetima diljem svijeta sve se veća važnost pridodaje javnoj percepciji proučavanih znanstvenih disciplina. Polje koje govori o javnoj percepciji povijesti i kako joj profesionalni povjesničar može pridonijeti jest *javna povijest*. Različiti mediji poput filmova, književnosti, stripova, muzeja, javnih manifestacija poput uprizorenja povijesnih bitki i događaja te sve vrste amaterskog istraživanja povijesti podvrgnute su povijesnoj analizi. Određena pitanja nas zaokupljaju kada javnu povijest pokušamo razložiti: stajalište profesionalnih povjesničara i akademije prema materijalima i načinu na koji su izneseni u javnosti, odnos struke i „amatera“ i različitosti između njihovih povijesti, pitanje kolektivnog sjećanja, odnos povjesničara prema javnosti i obrnuto; no vjerojatno najviše pitanja donosi izvorni problem svih navedenih nedoumica, a to je određivanje granica javne povijesti i javnog povjesničara.

Javna povijest nije samo percepcija povijesti u javnosti, ona je i poddisciplina u kojoj povjesničari proučavaju javnu povijesnu artikulaciju, ali i povjesničare koji se bave poviješću u javnosti (javne povjesničare). Kao ekohistorija ili socijalna historija, javna povijest spada u mladu granu proučavanja povijesti, te ova njena dvojnost

može biti doista zbunjujuća. Javnim se povjesničarom može biti ako se artikulira povijest u javnosti, ili ako se razlaže o javnoj povijesti i drugim javnim povjesničarima. Poanta javne povijesti je u sjedinjenju i brisanju klasične diferencijacije, gdje iskustveno postaje direktno relevantno, ili se barem tako čini. Dok vojni povjesničar nije nužno onaj koji je dio neke vojske, javni povjesničar djeluje u javnoj sferi i dio je mikrokozmosa koji i sam proučava. Teško je odrediti trenutak u kojem povjesničar izložen javnom mnijenju postaje javni povjesničar – moguće je da oni to postaju u istom trenu kada istupe s nekom aktivnošću. Na kraju, svi se povjesničari na ovaj ili onaj način izlažu javnosti: pišući za časopise, izdajući knjige, gostujući u različitim emisijama itd. Povjesničar kao takav mora shvatiti da on u većini slučajeva nije samo vjerski, ratni, feministički ili stručnjak u nekom drugom polju, već i javni povjesničar. Akademski krugovi, koliko god se činili zatvorenima, i dalje su u službi javnosti, iako su pristupačniji svojim metajezikom i tehnikama samoj struci nego široj javnosti. Takvo stanje stvara privid jedne druge dvojnosti – povjesničar je razapet između akademske povijesti i povijesti koju gradi javnost, nepotrebno razlamajući povijest na nepomirljive dijelove. Javnost, u potrebi da pojednostavi nerazumljivu povijest često je pogrešno interpretira i tada dolazi do nesporazuma, koje akademski povjesničari istupanjem u javnosti pokušaju riješiti. Na taj način dolazimo do tri moguća rješenja: javnost odbacuje povjesničara i njegovu profesionalnost; javnost prihvata mišljenje pojedinog povjesničara (ovisno o njegovoj kako akademskoj tako i javnoj reputaciji) ili uzimaju njegovu izjavu i dalje ju izvrću. O suodnosu između akademskog prestiža i djelovanja u javnosti priča i povjesničar de Groot: „Nearly every ‘public’ historian included in this book is associated with a university, quite unlike many critics or public cultural figures. This might demonstrate that an academic imprimatur is still necessary to legitimise the historian-presenter.”¹

Međutim, navedena javna aktivnost ispada krajnje neefektivna i ne pridonosi boljem razumijevanju između oba „tabora”. U ovom odnosu nije najvažnije shvatiti sredstva, tehnike i profesionalnost kojima se dolazi do cilja, već svrhu radi koje se to interpretira. Profesionalni povjesničari imaju svoju percepciju onog što bi povijest trebala biti i u koju je svrhu, no za javnost je povijest politički argument, nostalglična uspomena, pouka iz prošlosti za sadašnjost, kontekst preko kojeg se traži familijarnost današnjeg doba i popularnih tema („History is through and through, a value-laden, political activity”).²

Startne su pozicije javne i akademske povijesti dakle, isto kao i završna točka, različite. Kako, u tom slučaju, staviti dvije različite percepcije svrhe povijesti na istu valnu duljinu? Važnosti i prioriteti se razlikuju od subjekta do subjekta, a za pojedine grupe subjekata jedan događaj može imati dijametralno suprotna značenja i prema tome se izvode različita stajališta kako bi povijest trebala biti izrečena ili predstavljena. *Kako u javnosti ograničiti zloupotrebu i iskrivljavanje povijesnih činjenica, a da pritom fikcionalni dio i željena javna poruka i tema ostanu slobodne, dok u isto vrijeme uvjeriti akademske krugove da takvo stiliziranje povijesti ne šteti njenoj ukupnoj slici, tj. čistoći?* Mnogi povjesničari, koji imaju i određenu javnu ulogu, pokušali su ovim problemima stati na kraj. Kroz različite primjere i situacije i na različitim medijskim platformama autori pokušavaju staviti javnu povijest u kontekst akademske i obrnuto. Međutim, većina primjera i članaka o javnoj povijesti koji su čitani na nastavi javne povijesti (i koji su, uostalom, literatura korištena za ovaj esej) ispadaju relativno isprazne i nedokazive analize. Javna povijest na kraju nema čiste granice i sve može ispasti kao iskustveno naklapanje teza – svaka rasprava o svrhovitosti javne povijesti riskira ostati nedorečenom, jer su naizgled svi pojmovi nedovoljno definirani. Javnu povijest i javne povjesničare je teško definirati upravo zbog određene multiperspektivnosti koju sam predmet nosi – kao

studijskog predmeta, poddiscipline, protuteže Akademiji ili profesionalnog javnog rada. Diferencijacije su problematične na nekoliko razina: javna povijest je u jednom trenutku protuteža akademskoj, dok je u drugom trenutku ona tek mali djelić iste. Na primjerima iz članaka o javnoj povijesti vidljiva je očita polarizacija dviju teško pomirljivih grupa: je li akademska povijest podlegnuta potrebama javnosti i shodno tome, javnoj povijesti; ili javna povijest odgovara akademskoj (i na taj način, sama javna percepcija povijesti je podložna akademskom autoritetu).

„At one level the past is public property and accounts of it are not possessions. At another, individuals and groups with special interests seek to control views of a past that relates in some way to them. Such claims to privilege inevitably arise when historical events and interpretations are bound up with individual and collective identity. Professional historians do well to think about these matters and to rest their claims to authority on the skills they have painstakingly built up. It is these skills that need to be put into public service. Historians will do so in diverse ways according to their own commitments.”³ Jordanova u ovoj izjavi pokušava naći centar, tj. pomirljivo tlo oko kojeg bi se oba “tabora” složila. „Da, povijest služi javnoj svrsi, ali akademici su oni koji imaju povijesni monopol i trebaju kao takvi inicirati povijesnu raspravu u javnosti.” Iako se izjava ne čini krivom i naizgled sve objašnjava, ona i dalje ne rješava brojne dvojnosti koje su prethodno navedene. Koliko duboko može javnost zaglibiti u povijesnu profesiju, a koliko povjesničar u samo javno djelovanje? Može li povjesničar danas, striktno zbog svoje profesije, doći tako daleko da ga prozovu *celebrityjem*?⁴ Ako odemo u drugu krajnost i pitamo može li amater, odnosno neprofesionalna ličnost diktirati tempo proučavanja povijesti, došli bismo do brojnih negodovanja od strane struke. Nakon svega izrečenog, treba pogledati problematiku kroz konkretne primjere javne povijesti.

Richard Slotkin, kao književnik i autor, preko književnosti pokušava u svom članku književnost i povijesne romane (i fiktionalne naracije koje dolaze s njima ruku pod ruku) predstaviti kao svojevrsnu nadopunu povijesnoj analizi. Kako sam tvrdi, književnost daje određenu slobodu u priči koju akademska povijest koči. Prihvaćajući fiktionalnu priču unutar stvarnog povijesnog konteksta, autor je u mogućnosti mnogo bolje vidjeti i prihvatiti onovremenu perspektivu ljudi i tako se stvara dobra podloga za socijalno dublju povijesnu analizu.⁵ Međutim, kao što je najavljeno, taj je rad izložen riziku da ga se jednostavno odbaci kao iskustveno slaganje subjektivne teze. Iako autor ne negira mnoštvo ostalih pogleda na istu tematiku, tj. na književnost i njezin utjecaj na povijest, on te ostale perspektive ne problematizira. Nije li vjerojatnije da je sam problem vezan za ograničenu naraciju akademske povijesti, koja se itekako može riješiti? Iako je unutar njegove teze javna povijest (ako ju izjednačimo sa njegovom književnom djelatnošću) dobra nadopuna akademskoj djelatnosti, a fikcija popunjava rupe povijesne analize, sama je problematika postavljena previše jednodimenzionalno. Takvo postavljanje problematike ne rješava već navedeni prijedor između javne i akademske povijesti, već samo nudi jedan način kako ih donekle pomiriti u jednom specifičnom scenariju. Također, postoji mnoštvo drugih književnih povezanosti s povijesti koji ne očitavaju gore navedenu dinamiku odnosa, a vezani su za povijesno i javno mnijenje. Jedan primjer su nepovijesni romani koji su itekako pridonijeli povijesnom diskursu. *Otok s blagom* Roberta Louisa Stevensona⁶ jedan je primjer takvog djela, koje je bitno utjecalo na javnu percepciju gusara, odnosno pirata kroz povijest. Ono predstavlja važnu temu javne povijesti kroz prizmu proučavanja utjecaja na javnu percepciju povijesnih faktora. Takvih primjera, koji ne služe popunjavanju akademsko-povijesnih rupa, već su kao javna djela i radovi bitan izvor za posebne povijesne analize, ima napretek. Iako ovo djelo ne možemo smatrati autoritetom za istraživanje o piratima,

možemo ga itekako iskoristiti za analizu povijesnog konteksta viktorijanskog doba smatrati izrazom ljudskog (u ovom slučaju autorovoga) gađenja prema istom kroz socijalnu i individualnu povijest. Ono također može predstavljati dobar početak građenja popularne kulture piratstva i naracije o nastanku piratskog kulta kakvoga danas prepoznajemo u brojnim filmovima, crtanim filmovima, karikaturama i sličnim prikazima, te je u tom slučaju itekako vezano za javnu povijest. Djelo *A General History of Pirates* Daniela Defoea (kako se pretpostavlja)⁷ pripada toj istoj kategoriji, ali dvojbeno je možemo li ga koristiti kao izvor za proučavanje tadašnje piratske mikrokulture. Još jedan primjer je serija novela Aubrey-Maturin⁸ koji su stavljeni u vremenski kontekst Napoleonovih ratova i iznimno točno opisuju stvarnost tadašnjeg brodskog života, iako je radnja u potpunosti fiktionalna. Ovim smo primjerima htjeli pokazati da je književnost jako teško svesti na „dobru nadopunu povijesnoj analizi“ i ispušni ventil za izbacivanje onog fiktionalnog iz povijesti. Vrijednost koju ona nosi povijesti je zasigurno mnogo veća, a pisanje povijesne fikcije može, ali u isto vrijeme ne mora biti korisno povijesnoj znanosti. Kao što je već spomenuto, stvar je osobne percepcije i važnosti koju joj pridodajemo. Istina jest da čitanje takvih knjiga može profesionalnog povjesničara nagnati na drugačiju retrospekciju o čitanom povijesnom kontekstu.

Ovakve teškoće pri identificiranju rješenja za probleme javne povijesti preko jednog iskustveno obojanog primjera koji nosi cijelu jednu argumentaciju postoje na svim razinama. Princip analize *celebrityziranja* povjesničara koji razvija de Groot na primjeru jedne okoline neprimjenjiv je, primjerice, na hrvatski kontekst.⁹ Ovakva trivializiranja vrijednosti manifestacija povijesti ne nedostaje ni u filmu: nerijetko se pokušava argumentom vizualnog stimulansa ili nadopune povijesti kroz perspektivu koja je za akademsku povijest nemoguća opravdati povijesni film. Argumenti možda nužno nisu loši, ali jedino njihovo uporište je i dalje ono subjektivno: kako se film sviđao pojedinoj osobi i kako je to utjecalo na njezinu zainteresiranost prema povijesnoj tematici. Pokušaj stavljanja književnih djela i filmova u kalup povijesne analize na taj način očito ne funkcionira najjasnije. Kao što je već spomenuto, javna i akademska povijest ipak imaju drugačije početne i završne točke, te se čini da ih je možda zahvalnije odvojiti u potpunosti kao dva zasebna identiteta umjesto da ih pokušavamo ovako nepraktično pomiriti. Ipak, povijest i javnost se oduvijek isprepliću i nastaviti će se ispreplitati, te se od akademskih povjesničara, odnosno povijesnih stručnjaka očekuje da istupaju u javnosti. Bavljenje ovom problematikom može nas staviti u naizgled bezizlaznu situaciju. Ipak, rješenje je prilično jednostavno, shvatimo li da nema potrebe spajati dva oprečna načina artikuliranja povijesti u jedan, te da je to kao takvo nemoguće. Zašto pokušati pomiriti i ujediniti javnost i Akademiju u svemu, ako su im ciljevi i perspektive različite? Davanje apsolutnog monopola i jednima i drugima riskiramo izgubiti nešto. Ako povijest damo u potpunosti u službu javnosti, ona riskira biti korumpiranom i izokrenutom do bezizlaznosti čime bi se izgubila njena svrha. Povijest kao profesija je na kraju svjetska memorija: ona različitim alatima i diskusijama pokušava stvoriti što sveobuhvatniju sliku prošlosti. Povijest u javnosti je priča: povijesni film ne gradi povijesnu sliku; on, dakako, stvara javnu percepciju o nekoj povijesnoj slici, ali njegov cilj je da ta slika pobudi u nama reakciju: osjeća je ugođe, neugode, sreće ili tuge, kakvu god misao. Ona je propaganda svakodnevnice i stavlja sadašnjost i sve njezine probleme u svestremenost: „It forces us to confront the idea that the past provides instruction for the present. The study of the past is indeed inspiring and thought-provoking, but it is not a fount of unambiguous lessons.“¹⁰ Jasno je da sama struka negira percepciju povijesti kao niza poučnih priča za sadašnjost – upravo to je njen posao. Međutim, javnost će uvijek povijest slagati prema kontekstu sadašnjosti: povijest u javnom

mnijenju je samo još jedna platforma putem koje unutar druge sredine prikazujemo isti problem s kojim se susrećemo u ovom vremenskom periodu. Serija *Black Sails*, napravljena kao predradnja Stevensonovog *Otoka s blagom* ima istu poantu: problem emancipiranosti manjinskih skupina stavljen je u kontekst piratstva u Nassau, koje je povijesna činjenica, a brojni likovi iz serije postojali su kao povijesne figure (likovi poput Crnobradog¹¹ ili Benjamina Hornigolda).¹² Međutim, radnja, koja se vrti oko izazivanja i uzurpiranja engleske hegemonije i stvaranja novog svjetskog poretka, abolirajući rasizam i ropstvo preko piratske države na kraju ispada samo maska: sav taj razvoj samo je produkt jednog čovjeka (fiktionalni kapetan Flint) koji cijelu radnju pokreće zbog osobnog problema: negiranja homoseksualnosti kao tabua u tadašnjem engleskom društvu. Kada Flint dobi šansu da vrati svoju ljubav, on u istom trenutku ostavlja cijelu revoluciju i sve argumente koji ju nose. Na ovakav individualizirani način predstavljena je i određena kritika povijesnom kontekstu unutar posljednjeg razgovora između Flinta i Johna Silvera: „All this will be for nothing. We will have been for nothing. Defined by their histories, distorted to fit into their narrative, until all that is left of us are the monsters in the stories they tell their children.“ Na ovu rečenicu John Silver jednostavno odgovara da ga nije briga.¹³ Ovakva socijalna kritika gledišta povijesti pokazuje da nije važno je li nešto fiktionalno umetnuto i je li ono povijesna analiza, jer i u ovom formatu može imati istu vrijednost kao socijalna kritika tadašnjeg društva iz konteksta našeg razdoblja. To je zorni primjer već spomenutog umetanja suvremenog problema (u ovom slučaju emancipacije) u povijesni kontekst i njegove kritike preko fiktionalne radnje. Jasno je kako služi javnosti i koja mu je svrha – kao nešto čime se povjesničari mogu baviti on sam nije relevantan, ali otvara mnoštvo potencijalnih tema – homoseksualnost u Engleskoj 18. stoljeća, piratstvo u Nassau, povijesne ličnosti vezane za to, socijalna perspektiva i povijest odozdo itd.

Kao što vidimo, javna povijest gotovo je sveobuhvatna kao i sama javnost, a s njom i problemi koje nosi njena analiza. Suprotstavljanje povijesne profesije i javnog mnijenja će se vjerojatno nastaviti. Identificirani problemi u ovom radu su ipak samo grebanje površine. Ne uključujući probleme poput kolektivnog sjećanja, javnih manifestacija i povijesnih institucija poput muzeja, te bitnih problema za javnu povijest, i dalje se čini da je proučavano područje bilo preširoko. Sam podtekst proučavanja sukoba između javne povijesti i one akademske vrlo je kompleksan. Identificirajući početni sloj ovog sukoba, cilj nam je bio naglasiti (ne)definiranost javne povijesti i mogućnosti koje to otvara: širenje na gotovo sva područja javnog mnijenja i dosad neviđenu interdisciplinarnost te procvat povijesne znanosti, ali predstavlja i opasnost da proguta povijesnu profesiju. Ovaj sukob danas nije rješiv, a vrlo je vjerojatno da neće biti ni sutra – ipak, to je sasvim u redu. Trenutna situacija dvaju opozicija odlična je podloga za daljnje rasprave i razvitak kako javne, tako i akademske povijesti. Nepotrebno razbijanje ove ravnoteže nametnutim izjednačavanjem ili pomirenjem može samo značiti krajnju radikalizaciju u struci ili javnosti, što samo po sebi nikad nije dobro. Upravo je zbog toga dobro sačuvati obje strane: javnost koja povijest uvijek drugačije artikulira i struku koja ju definira.

Popis izvora i literature

Literatura

- Defoe, Daniel; Johnson, Charles; Schonhorn, Manuel. *A General History of the Pyrates*. Mineola, New York, 1999.
- De Groot, Jerome. *Consuming History*. New York, 2009.
- Jordanova, Ludmilla. "Public History". *History Today*, Vol. 50, br. 5 (2000), 20-21.
- Rosenstone, Robert A. "Reflections on What the Filmmaker Historian Does (to History)". U: *Film, history and public memory*, ur. Fearghal McGarry, Des Bell, (Basingstoke, 2015.) 183-195.
- Slotkin, Richard. "Fiction for the Purposes of History". U: *Rethinking History*, Vol. 9, br. 2/3, (2005), 221-236.
- Stevenson, Robert Louis. *Otok s blagom*. Preveo Leo Držić. Zagreb, 2004.

Internetski izvori

- O Benjaminu Hornigoldu:
<http://www.thewayofthepirates.com/famous-pirates/benjamin-hornigold/> (pristupljeno 21.12.2017.)
- <http://www.goldenageofpiracy.org/infamous-pirates/benjamin-hornigold.php> (pristupljeno 21.12.2017.)
- Black Sails:
<http://www.imdb.com/title/tt2375692/> (pristupljeno 5.10. 2017.)
- Black Sails: Sezona 4, epizoda 10
<http://www.imdb.com/title/tt5174426/> (pristupljeno 5.10. 2017.)
- O Edwardu Teachu:
<http://www.thewayofthepirates.com/famous-pirates/blackbeard/> (pristupljeno 21.12.2017.)
- Branimir Janković, Kolumna "Javna povijest" - Jesu li povjesničari u Hrvatskoj celebrity? <http://www.historiografija.hr/?p=5696> (pristupljeno 21.12.2017.)
- Serijska novela Aubrey-Maturin:
<https://www.goodreads.com/series/40333-aubrey-maturin> (pristupljeno 21.12.2017.)

Bilješke

- 1 Jerome De Groot, *Consuming History*, (New York, 2009.), 16.
- 2 Ludmilla Jordanova, „Public History”, *History Today*, Vol. 50, No. 5, (2000.) 20.
- 3 Jordanova, „Public History”, 21.
- 4 Problematika obrađena u: De Groot, *Consuming History*.
- 5 Richard, Slotkin, „Fiction for the Purposes of History”, *Rethinking History*, Vol. 9, No. 2/3, (2005.), 221-236.
- 6 Robert Louis Stevenson, *Otok s blagom*. Preveo Leo Držić. (Zagreb, 2004.).
- 7 Daniel Defoe, Charles Johnson, Manuel Schonhorn, *A General History of the Pyrates*, (Mineola, New York, 1999.).
- 8 <https://www.goodreads.com/series/40333-aubrey-maturin> (pristupljeno 21.12.2017.).
- 9 Dokazao Branimir Janković u: Kolumna "Javna povijest" – Jesu li povjesničari u Hrvatskoj celebrity? <http://www.historiografija.hr/?p=5696> (pristupljeno 21.12.2017.).
- 10 Jordanova, „Public History”, 21.
- 11 <http://www.thewayofthepirates.com/famous-pirates/blackbeard> (pristupljeno 21.12.2017.).
- 12 <http://www.goldenageofpiracy.org/infamous-pirates/benjamin-hornigold.php> (pristupljeno 21.12.2017.).
- 13 <http://www.imdb.com/title/tt5174426/> (pristupljeno 05.10.2017.).

Public vs. Academic History: A Theoretical Analysis of History Perception in Different Types of Media Illustrated by the Example of Piracy

Summary

The main aim of this research paper is to examine the perception of public history by taking into account two opposing points of view: the attitudes of the academic community and opinions of the general public with the inclusion of the analyses of several well-known public historians. The author of this research paper seeks to identify what public history is and what this elusive term encompasses. The exploration of the public image of piracy created in the early modern period will be used to identify different issues regarding the concept of public history and how to include different perspectives in its definition.

Keywords:

public history, historiography, piracy

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 14 2019.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 14 2019.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XIV, broj 14, 2019.

Glavni i odgovorni urednik
Mihaela Marić

Zamjenik glavnog urednika
Saša Vuković

Uredništvo
Matea Altić, Ivan Grkeš, Marta Janković,
Mario Katić, Igor Krnjeta, Mihaela Marić,
Petar Plastić, Saša Vuković

Urednici pripravnici
Andrija Banović, Alen Obrazović,
Alen Okreša

Redakcija
Matea Altić, Andrija Banović, Ivan Grkeš,
Marta Janković, Mario Katić, Igor Krnjeta,
Mihaela Marić, Alen Obrazović, Alen Okreša,
Petar Plastić, Saša Vuković

Tajnik uredništva
Petar Plastić

Recenzenti
dr. sc. Miroslav Bertoša
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Branimir Janković
Marko Lovrić
dr. sc. Jelena Marohnić
dr. sc. Josip Mihaljević
dr. sc. Jasmina Osterman
dr. sc. Martin Previšić
Filip Šimetin Šegvić, asist.
dr. sc. Ivica Šute

Lektura i korektura
Franka Belović, Danijel Blazsetin, Lucijan
Borić, Paula Bradić, Katarina Cukovečki,
Paula Fajt, Tanja Jelinić, Ivana Kovačić,
Ema Maglić, Mateja Papić, Borna Treska

Oblikovanje
Tomislav Vlanić

Prijevod s engleskog jezika
Mateo Gospić, Paula Fajt, Alen Obrazović

Izdavač
Klub studenata povijesti – ISHA Zagreb

Tisak
Tiskara Zelina d.d.

Naklada
Tiskano u 150 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima
izražavaju isključivo stavove i mišljenja
autora i ne predstavljaju nužno stavove i
mišljenja uredništva i izdavača

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:

Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Centar za komparativnohistorijske i
interkulturne studije Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Redakcija časopisa Pro tempore im iskreno
zahvaljuje na financijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva
Klub studenata povijesti – ISHA Zagreb
(za: Uredništvo Pro tempore),
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

Kontakt
pt.urednistvo@gmail.com